Pellervon taloustutkimus

Lausunto
20.4.2021

Pellervon taloustutkimus PTT:n lausunto Suurelle valiokunnalle

Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta

Valtioneuvoston selonteko on laaja kokonaisuus. Se sisältää suuren joukon tavoitteita, joista monet ovat sinällään kannatettavia, mutta keinoja tavoitteiden edistämiseksi esitetään vain vähäisessä määrin. Pellervon taloustutkimuksen lausunnossa arvioidaan osiota ” Maailman kilpailukykyisin ja sosiaalisesti ehein ilmastoneutraali unioni”.

Päähuomiot

Ilmasto- ja teollisuuspolitiikka

Osio alkaa kunnianhimoisesti ilmastoneutraalisuustavoitteella ja toteaa ”Ilmastoneutraalisuuden saavuttamiseksi tarvitaan laaja-alaisia talouden rakennetta uudistavia toimia.” Tavoite on tärkeän ja sen saavuttaminen edellyttää kunnianhimoisia talouden rakenteita uudistavia toimia. Valitettavasti konkreettisia uudistavoitteita selonteossa on vähän.

Ilmastotavoitteeseen voidaan päästä kohtuullisin pienin taloudellisen kustannuksin, jos sinänsä välttämätön regulaatio toteutetaan tehokkaasti (hyvänä esimerkkinä EU:n päästökauppa). Ilmastotavoitteiden taloudellisten vaikutuksien osalta selonteko tuo aivan oikein esille, että: ”EU:n on kyettävä hyödyntämään siirtymä ilmastoneutraaliin talouteen keskeisenä liiketoiminta- ja vientimahdollisuuksia avaavana kilpailukykytekijänä.” Tämän tulisikin olla läpileikkaava teema koko EU:n teollisuuspolitiikan suunnittelussa. Jäsenvaltiot pystyvät toimimaan osin myös itsenäisesti (akkuklusterin rakentuminen Suomessa kansallisen akkustrategian pohjalta), mutta tarvitaan lisäksi EU-tason koordinaatiota. Teollisuuspolitiikan riskeinä ovat aina kilpailun vääristyminen ja teknologian kehityksen potentiaalisesti tehoton suuntaaminen.

Vaikka ilmastonmuutoksen torjunta voi parhaimmillaan olla keskeinen talouskasvun lähde EU:lle, on selvää, että muutoksessa on myös häviäjiä. Selon-

teko on oikeassa korostaessaan oikeudenmukaisen siirtymän merkitystä. Jos ilmastonmuutoksen vastaiset toimet koetaan laajasti epäoikeudenmukaisina, vaarantaa se koko tärkeän ilmaston muutoksen vastaisen työn.

Selonteossa aivan oikein viitataan sisämarkkinoiden keskeistä merkitystä EU:n menestykselle. Sisämarkkinoiden on oltava avoimet ja kilpailulliset, jotta ne tukevat parhaalla mahdollisella tavalla EU:n politiikkatavoitteiden saavuttamista. Kilpailulliset markkinat ovat välttämätön edellytys tuottavuutta lisäävien investointien riittävän suurelle määrälle.

Kysymys luonnonvarojen kestävästä käytöstä on keskeinen Suomelle. Metsätalous on edelleen merkittävä osa Suomen taloutta ja toisaalta metsillä on suuri merkitys hiilen sidonnassa. Metsäteollisuuden uusilla tuotteilla voitaisiin myös korvata fossiilisia tuotteita ja raaka-aineita, jolloin se voisi edistää sekä ilmastotavoitteen saavuttamista että talouden kasvua. Selonteon mukaan tämä on tavoitteena ja ”Suomi edistää kestävän biotaloudenmahdollisuuksia ilmastonmuutoksen torjunnassa.” Tältäkin osin suurempi konkretia toimenpiteiden suhteen olisi ollut tervetullut.

Rahaliiton kehittäminen

Selonteon mukaan ”On tärkeää selvittää mahdollisuuksia monimutkaiseksi muodostuneen finanssipolitiikan sääntökehikon yksinkertaistamiseksi, perussopimuksia kuitenkaan avaamatta.” Finanssipolitiikan säännöstä lähti liikkeelle hyvin yksinkertaisista velka- ja alijäämäsäännöstä, mutta nopeasti huomattiin, että ne eivät olleet kovin toimia. Normaalioloissa ne olivat aivan liian löysiä ja toisaalta taantumissa ne rajoittivat liiaksi normaalia finanssipolitiikkaa. Tähän vastattiin pyrkimällä tekemään säännöistä enemmän suhdannevaihtelut huomioon ottavaa. Tämä on kuitenkin monimutkaistanut säännöstöä huomattavasti, mikä on heikentänyt talouspolitiikan ohjauksen läpinäkyvyyttä.

Säännöstön keskeisin ongelma ei ole kuitenkaan ollut niiden monimutkaisuus, vaan ylipäätään niiden heikko uskottavuus. On myös epäselvää koska ja missä muodossa säännöstöä tullaan koronakriisin jälkeen ylipäätään uudelleen soveltamaan. Rahaliitossa ei koronakriisin jälkeiselle ajalle ole toimivaa ohjausmekanismia.

Suomen näkemys perustuu edelleen vahvaan sijoittajavastuun toteutumiseen ja näkemyksellä on myös hyvät perustelut. Sen toteutumisedellytykset ovat kuitenkin olleet heikot ja edelleen heikentyneet viime vuosina, ja erityisesti koronakriisin aikana. Sijoittajavastuun toteutuminen toimisi hyvin tilanteessa, jossa sijoittajat olisivat ulkomaisia. Kotimaisten sijoittajien lainojen leikkaaminen saattaa johtaa ojasta allikkoon. Vaikka kotimaisten rahoituslaitosten osuus EU valtioiden luotoista onkin ollut hienoisessa laskussa ennen koronakriisiä, on EKP:n osuus niistä kasvanut jyrkästi ja ulkomaisten rahoituslaitosten osuus

laskenut selvästi. Jotta sijoittajavastuu varmistaa markkinakurin (sijoitusten riskin oikean hinnoittelun), pitää olla uskottava uhka sijoittajien tappioille.

Finanssipoliittinen säännöstö ei kriisin jälkeisessä rahaliitossa merkittävällä tavalla rajoita kansallisvaltioiden finanssipolitikan suunnittelua. Samaan aikaan uskottavan markkinakurin edellyttämät institutionaaliset muutokset ovat vielä pahasti keskentekoisia. Suomen pitää mahdollisimman pian määrittää oma kantansa niihin mekanismeihin, joilla rahaliitossa välttämätön kansallisen finanssipolitiikan kontrolli toteutetaan. Selonteosta tästä saa vielä heikosti vihjeitä.

Hallituksen selonteon mukaan elpymisväline on kertaluotoinen ja poikkeuksellinen. Poikkeuksellisia kriisejä tulee kuitenkin myös jatkoissa. Kansallisten ratkaisujen koordinaatio tehostaa jossain määrin euroalueen finanssipolitiikan harjoittamista tavanomaisten kriisien tapauksessa, mutta euroalue on selvästi finanssipolittiisesti voimattomampi kuin esimerkiksi Yhdysvallat. Toisaalta rahaliitossa, jossa päätösten legitimiteetti on merkittäviltä osin sidottu kansallisvaltioihin, myös vastuut päätöksen seurauksista pitää kohdistua ensi sijassa päätöksen tehneelle valtiolle, vaikka yhteinen päätöksenteko ja taakanjako olisi perusteltu yksinomaan finanssipolitiikan tehokkuuden näkökulmasta.

Täydentävät huomiot

Ilmasto- ja teollisuuspolitiikka

Luonnonvarojen kestävästä kehityksestä on selonteossa nostettu esille puurakentaminen. Se olisikin tärkeä keino nostaa metsien käytön jalostusastetta ja sillä voitaisiin myös osaltaan pienentää rakentamisen ilmastovaikutuksia. Puurakentamisen edistyminen on ollut kuitenkin varsin hidasta. Puurakentamisen osuus rakentamisesta on jatkanut laskuaan eikä se ole myöskään menestynyt vientituotteena.

Selonteossa haluttaisiin EU:n panostavan digitalisaatioon erityisesti innovaatiopolitiikan keinoin. Innovaatioihin panostaminen on erittäin tärkeä, mutta digitalisaation edistäminen on kuitenkin paljon muutakin kuin innovaatiopolitiikkaa. Ollaan varsin aika kaukana tavoitteesta, jos keskeinen keino on innovaatiopolitiikka, sillä innovaatioihin panostamisesta kestää keskimäärin hyvin pitäkään ennen kuin innovaatioihin perustuvat tuotteet ovat laajasti markkinoilla. Iso osa EU:n alueella hyödynnettävistä innovaatioista ovat myös muualla maailmassa synnytettyjä. Digitalisaation kannalta innovaatioiden käyttöönotto ja hyödyntäminen ovat keskeisiä ja nopeavaikutteisia toimia. Tällöin koulutus ja investoinnit ovat keskeisessä roolissa.

Rahaliiton kehittäminen

Selonteon mukaan: “Jäsenvaltioiden talouspolitiikan koordinoinnissa eurooppalainen ohjausjakso on keskeinen.” Se on kuitenkin aivan liian hidas ja kankea koordinoimaan yllättävistä shokeista johtuvia finanssipolitiikan tarpeita.

Selonteko kiinnittää huomion velkakestävyyden lisäksi ulkoisiin epätasapainoihin: “Varsinkin jäsenvaltioiden velkakestävyyteen sekä vaihtotaseiden mahdollisiin epätasapainoihin on keskityttävä entistä painokkaammin.” Rahaliitolle on pitkään ollut leimallista Saksan suuret vaihtotaseen ylijäämät. Eurokriisin jälkeen koko euroalueesta on tullut suurin ylijäämisen vaihtotaseen talousaluen maailmantaloudessa, ja myös yksittäisten euromaiden suuret alijäämät ovat kutistuneet tai kääntyneet ylijäämiksi. Rahaliiton toimivuuden kannalta merkittävien vaihtotaseen alijäämien lisäksi myös merkittävät pitkään jatkuvat ylijäämät muodostavat ongelman makrotalouspolitiikan näkökulmasta. Koska vaihtotaseessa on kuitenkin pohjimmiltaan kysymys säästämis-investointi-relaatiosta keskeiseksi kysymykseksi nousee ne politiikkatoimet, joilla voidaan EU-tason säätelyllä vaikuttaa kansallisvaltion säästämisasteeseen tai investointien määrään.

Lisätietoja:

Markus Lahtinen, 050 4913842, markus.lahtinen@ptt.fi

Janne Huovari, 040 164 8141, janne.huovari@ptt.fi